

Confirmació d'un mig croat de Pere el Gran

JOAN VILARET I MONFORT

El regnat de Pere el Gran és un dels capítols més atractius del nostre passat. La consolidació política de la confederació, a desgrat de les punyents mutilacions derivades del testament de Jaume I, l'expansió mediterrània dels dominis catalans i la força imaginativa i cavalleresca de les empreses reials, donen a aquest període històric una importància molt més gran que la que hom podria esperar d'un brevíssim lapse de deu anys. La mateixa figura del monarca, fill i germà de rei i pare de tres reis, sense necessitat d'esmentar els seus opulents parentius reials per aliança, d'ell o dels seus davallants, esdevé una imatge cabdal de la reialesa de la cristiandat, dominadora de fets i personatges de las darreries del segle XIII.

L'any vinent, 1985, s'escaurà el set-cents aniversari de la seva mort, a Vilafranca del Penedès, en plena maduresa, ja que només tenia quaranta-cinc anys. En aquesta propera ocasió, ben segur que s'organitzaran emotives visites a la gòtica tomba reial de Santes Creus i es parlarà i escriurà llargament de les proeses del rei, Ressonaran les Vespres Sicilianes, el desafiament de Bordeus, el setge de Girona, Felip l'Atrevit i el rei del «xapeu», el «Recognoverunt proceres» i la batalla naval de les illes Formigues, amb l'eufònic nom del seu protagonista Roger de Llúria. Altra vegada seran citats els famosos versos del Dant i espero que el valor i la corda sortiran amb les justes paraules que els acompanyen i no —com esdevé sovint amb l'altre vers de l'avarícia i de Catalunya— interpolant-hi modismes que no són a la «Divina Comèdia». També confio que corda i valor no arraconaran l'altre hendecasil·lab que, tercines enllà, però dintre del mateix meravellós cant dels prínceps cantaires de la vall florida, proclama que

Costanza di marito ancor si vanta

Altrament, jo no he pas d'esperar el canvi d'any per a endinsar-me en els dies jubilaris de Pere el Gran. Ja hi estic molt ben instal·lat d'ençà de la venturosa aparició d'un mig croat barcelonès del rei Pere que he pogut examinar de molt a prop.

El catàleg d'Antoni Badia, tot just al començament, descriu set monedes de Pere II. De mitjos croats n'inventaria tres. Solament del darrer, assenyalat amb el número 6, no en pot oferir la fotografia. L'únic exemplar conegut era a la col·lecció Vidal-Quadras i el dibuix que en coneixem fou publicat per Aloïis Heiss a les «Monedas hispano-cristianas», 1867, i d'allí reproduït a les obres de Botet, Badia i Crusafont. El Catàleg de Vidal-Quadras, la gasiveria del qual en matèria fotogràfica hem de lamentar, va considerar que era sobrer d'incloure altre cop l'empremta de la moneda, essent ja el dibuix a les làmines de Heiss.

Passem a la descripció del mig croat:

Anv.: + PETRUS:DEI:GRACIA:REX, entre dos cercles de punts. A l'interior, bust coronat a l'esquerra. El cabell, ondat, acaba en tres rulls. El vestit és adornat amb cinc anelletes a cada costat i dues anelletes a cada màniga.

Rev.: CIVI-TAS-BACH-NONA, entre dos cercles de punts. Creu equilateral que trenca cercle de punts i llegenda, cantonada al primer i quart espai amb tres punts o boles i al segon i tercer amb un anell.

Diàmetre: 20 mm.
 Pes: 1,36 g.
 Heiss, làmina 78, 2.
 Vidal-Quadras, 5.471.
 Botet i Sisó, 178.
 Badia, 6.
 Crusafont, 170.

El dibuix d'una moneda és certament molt important i pot ésser un document preciós quan és l'única notícia que tenim d'un tipus monetari. Moltes vegades els numismàtics es veuen obligats a treballar damunt d'aquestes reproduccions i encara sort que existeixin. Tanmateix és innecessari de remarcar que un dibuix és un testimoni imperfecte. El dibuixant —i em permeto d'opinar que més val així— gairebé mai és el mateix autor de l'obra numismàtica i corre el perill de deixar-se empènyer per la imaginació artística, sobretot quan l'exemplar que copia no és de gran conservació. És possible que l'autor, lògicament enfeinat en tantes qüestions principals i marginals que comporta la publicació d'una obra, no assoleixi de corregir-li tots els detalls. La credibilitat d'un dibuix, en última instància, ha de recolzar-se gairebé exclusivament en la solvència intel·lectual de l'autor del llibre.

En el nostre cas, les divergències entre el dibuix i la moneda són mínimes i de poc relleu. Però existeixen.

A la moneda, la testa reial i la corona són més ben expressades, la vesti-

menta més simètrica i ben visible la puntuació de la llegenda del revers, basada en una separació de paraules amb tres punts molt petits, disposats verticalment. El dibuix omé aquesta separació. És clar que sempre cal comptar amb la possibilitat que la peça de Vidal-Quadras i la que ara descrivim responguin a encunyats diversos i hagin d'ésser considerades com a variants entre elles.

Totes aquestes petites discrepàncies, repeteixo, no tenen cap trascendència. El mig croat encaixa perfectament en el tius II de Badia i constitueix, després de les primeres vacil·lacions, el tipus adoptat definitivament per a l'encunyació dels croats i divisors de Pere segon. Dramàtiques circumstàncies entrebancaren els projectes. L'ur batiment, iniciat el mes d'agost de 1285, es veié interromput per la inesperada mort del rei la nit del 10 a l'11 de novembre del mateix any. Hom podria parlar dels cent dies numismàtics de Pere el Gran. És un període molt curt que explica la migradesa de les encunyacions i, de retruc, les comptades peces que podem sotmetre a observació i examen. És significatiu el mig croat foradat —i tanmateix peça ben valuosa— que es conserva al Museu Puig de Perpinyà. El tipus de croat adoptat havia de tenir el seu normal desenrotllament en el regnat d'Alfons II el Liberal, els mitjos croats del qual, solament difereixen pel nom del rei del mig croat objecte de les presents línies.

La probitat científica de Heiss, com la de Salat, Campaner i Botet, és fora de dubte. I així ha quedat demostrat novament amb l'exemplar que ara tinc l'avinentesa de reproduir fotogràficament, a mida natural, tot oferint als investigadors el pes i diàmetre de la peça. L'anvers d'aquesta és d'una nitidesa corprenedora, el revers no tant, però el conjunt de la moneda constitueix un magnífic testimoni de les rares emissions de Pere el Gran. El dibuix de Heiss queda confirmat i amb aquesta confirmació s'esvaeixen igualment, per analogia, els dubtes que podria suscitar l'existència dels també mitjos croats d'Enric de Castella i de Pere de Portugal (Crusafont, 502 i 509) presents a la col·lecció Vidal-Quadras i només coneguts pel dibuix de Heiss.

Penso, amb recança, en l'alegria que hauria experimentat Badia si hagués descobert aquest mig croat en alguna de les nombroses col·leccions que va consultar. La seva obra, gràcies al gran encert d'haver inclòs la fotografia de tots els exemplars estudiats directament, cada dia ens és de major utilitat. És deure indefugible de tots els conreadors de la numismàtica catalana, estudiosos i col·leccionistes, d'ampliar el seu riquíssim contingut. Qui sap si algun dia podrem veure fotografiades totes les monedes de la col·lecció Vidal-Quadras. Si aquest desig esdevé realitat, serà una gran notícia, car coneixerem verídicament els detalls de moltes peces catalanes úniques que formaven part de la insigne col·lecció. De totes maneres, pel que fa referència al fugisser mig croat de Pere el Gran, l'assumpte ja perd urgència, havent estat assecada la secular llacuna numismàtica amb la publicació de la seva fotografia, la qual, amb la mateixa emoció dels nostres medievalistes si descobrissin un nou manuscrit de Desclot o de Muntaner, tinc el goig d'ofrenar a la memòria del venerat rei.